

The Hungarian Reformation

Graeme Murdock

The titles in this list convey something of the unique character of religious life in early modern Hungary. The chosen titles demonstrate the emergence during the Reformation of a diversity of churches across the different linguistic communities of the region. There is firstly a focus on the emergence of three major strands of reform during the sixteenth century (Lutheran, Reformed and Anti-Trinitarian), through works of doctrine, confessions and catechisms. Further texts highlight battles over religious truth with particular regard to the sacraments and the Trinity. The list also focuses on the revival of Catholic piety in Hungary from the beginning of the seventeenth century up to the emergence of Greek Catholicism. This list of titles finally concentrates on the development of Hungarian Reformed religion during the seventeenth century, one of the most significant but least well-understood of Europe's Reformed churches, and includes literature about patterns of worship, educational reform, attitudes to politics and history, and the Puritan movement.

Contents

1. Bibles, Confessions, Doctrine.....	2
(a) Evangelical.....	2
(b) Reformed	2
(c) Anti-Trinitarian	2
(d) Catholic	3
(e) Anabaptist.....	3
2. Catechisms	3
(a) Evangelical.....	3
(b) Reformed	3
(c) Catholic.....	4
3. Debates and Polemic Works	4
(a) Between Evangelical and Reformed	4
(b) Between Evangelical and Anti-Trinitarian.....	5
(c) Between Catholic and anti-Trinitarian	5
(d) Between Reformed and Anti-Trinitarian	5
(e) Between Catholic and Evangelical	5
(f) Between Catholic and Reformed	5
4. Reformed Church Life	6
(a) Reformed Worship and Church Government	6
(b) Education	6
(c) Puritanism and Presbyterianism	7
(d) History, Law and Politics	7

1. Bibles, Confessions, Doctrine

This section highlights work produced by different churches which set out doctrinal positions through confessions and dogmatic theology.

(a) Evangelical

- HR-95 Honter, Johannes, *Kirchenordnungen aller Deutschen in Sybembürgen [sic]* (Kronstadt, 1547) **RMK II. 39/1 complete.**
- HR-96 Luther, Martin, Melancthon, Phillipp, Bugenhagen, Johann, *Approbatio reformationis ecclesiae Coronensis ac totius Barcensis provinciae* (Kronstadt, 1563) **RMK II. 31/1 complete.**

(b) Reformed

- HR-97 Bullinger, Heinrich, *Libellus epistolaris a pio et doctissimo viro Heynricho Bullingero, Tygurine ecclesiae in Helvetia pastore... ecclesiis in Hungaria earundemque pastoribus et ministris transmissus* (Kolozsvár, 1559) (incomplete) **RMK II. 80/ 3 fragment.**
- HR-55 Méliusz Juhász, Péter, *Confessio Catholica* (Debrecen, 1562) **RMK II. 85/ 1 complete, 1 incomplete.**
- HR-2 Kiss, A. (ed.), *A xvi. században tartott magyar református zsinatok végzései* (Budapest, 1881) **618.380**
- HR-54 Károlyi, Gáspár, *Szent Biblia* (Vizsoly, 1590) (incomplete) **RMK I. 236/ 4 incomplete.**
- HR-56 Szenci Csene, Péter, *Confessio Helvetica, az az, Az Keresztyeni igaz hitről való vallás tétel* (Oppenheim, 1616) **RMK I. 466/1 complete, 1 incomplete.**
- HR-93 Szenczi Molnár, Albert, *A keresztyéni religióra és igaz hitre való tanítás* (Hanau, 1624) (tr. of Calvin, *Institutes*) **RMK I. 540/3 complete.**

(c) Anti-Trinitarian

- HR-75 Blandrata, Giorgio, *Antithesis pseudo Christi cum vero illo ex Maria nato* (Gyulafehérvár, 1568) **RMK II. 112/1 complete.**
- HR-52 Dávid, Ferenc, *Brevis enarratio disputationis Albanae de Deo trino et Christo* (Gyulafehérvár, 1568) **RMK II. 111/ 1 incomplete. 1 fragment.**
- HR-91 *De falsa et vera unius Dei patris, filii et spiritus sancti cognitione libr duo. Authoribus ministris ecclesiarum consentientium in Sarmatia et Transylvania* (Gyulafehérvár, 1568) **RMK II 106/ 1 complete.**
- HR-87 Basilius, István, *Az Apostoli Credonak rövid magyarazattya* (Gyulafehérvár, 1568) (incomplete) **RMK I. 66/ 1 incomplete.**
- HR-90 Dávid, Ferenc, *Első része az Szent Irasnac külön külön reszeyből vöt predicacio nac az atya Istenről* (Gyulafehérvár, 1569) (incomplete) **RMK I. 74/1 incomplete.**
- HR-53 Enyedi, György, *Explicationes locorum Veteris et Novi Testamenti, ex quibus Trinitatis dogma stabiliri solet. Avctore Georgio Eniedino superintendente ecclesiarum in Transyluania, unum Patrem Deum et eius Filium Iesum Christum per Spiritum Sanctum profitentium* (Kolozsvár, 1598) **RMK II. 281/2 complete, 2 incomplete.**

(d) Catholic

- HR-49 Pázmány, Péter, *Isteni igazságra vezérlő kalaúz* (Pozsony, 1613) **RMK I. 443/3 complete.**
- HR-1 Vásárhelyi, Gergely, *Eszendő által; az anyaszentegyháztól rendeltetett vasarnapokra és innepekre evangéliumok és ezekre való lelki elmélkedések* (Vienna, 1618) **RMK I. 447/2 complete.**
- HR-3 Vásárhelyi, Gergely, *Világ kezdetitől fogva, ióságos, és gonosz czelekedeteknek példáinak summái* (Kassa, 1623) **RMK I. 528/1 complete, 1 incomplete.**
- HR-89 Pázmány, Péter (tr.), *Kempis Tamásnak Christus követéséről négy könyvei* (Vienna, 1624) (incomplete) **RMK I. 535/1 complete, 1 incomplete.**
- HR-88 Pázmány, Péter, *Az Sz. Irsárol és az Anyaszentegyházról két rövid könyvecskék* (Vienna, 1626) **RMK I. 552/ 2 complete, 1 incomplete.**
- HR-48 Káldi, György, *Szent Biblia* (Vienna, 1626) **RMK I. 551/ 3 complete.**
- HR-86 Tasi, Gáspár, *Elméneknek Istenben föl-meneteléről a teremtett állatok garádichin. Robertus Bellarminus Jesuiták rendiből való Cardinal könyvechkéje* (Bártfa, 1639) **RMK I. 687/ 3 complete.**

(e) Anabaptist

- HR-83 **Könyvetske az igaz keresztényi keresztiségről és a papa Antichristusnac maymozássaról* [tr. Ferenc Dávid] (Kolozsvár, 1570) **RMK I. 80/ 1 incomplete, 1 fragment.**

2. Catechisms

This section highlights how churches tried to inculcate their beliefs to their congregations through catechisms.

(a) Evangelical

- HR-85 Heltai, Gáspár, *Catechismus, melybe a menynevei tudomannak sommája... egybe szerzetettöt és befoglaltattot* (Kolozsvár, 1553) (incomplete) **RMK I. 31/ 2 incomplete, 1 fragment.**
- HR-80 Batizi, András, *Keresztyéni tudományról való rövid könyvecske. Catechismus az az, a keresztényi tudomannac revideden való tanusaga* (Cracow, 1550) (incomplete) **RMK I. 23/1 incomplete.**

(b) Reformed

- HR-79 Molnár, Gergely, *Catechesis scholae Claudiopolitanae ad pietatis studiosam iuventutem in doctrina Christiana fideliter exercenda(m)* (Kolozsvár, 1564) (incomplete) **RMK II. 93/ 2 fragment.**
- HR-81 Szikszai Hellopoeus, Bálint, *Az egri keresztény anyaszentegyháznak... rövid catechismus* (Debrecen, 1574) **RMK I. 99/ 1 complete, 1 incomplete.**
- HR-84 Szikszai Hellopoeus, Bálint, *A mi keresztényi hitünknek és vallásunknak három fő articulusáról... való könyvecske* (Debrecen, 1574) **RMK I. 616/ 1 complete.**
- HR-82 Huszár, Dávid, *A keresztény hitről való tudomáynak rövid kérdésekben foglaltott summája* (Pápa, 1577) (tr. of Heibelberg Catechism) **RMK I. 137/ 1 complete.**

- HR-74 Félegyházi, Tamás, *Az keresztieni igaz hitnek részeirol valo tanitas, keresekkel es feleletekkel, ellenvetesekkel és azoknak meg fejtésivel, az hiveknek eppületekre... ez melle adattattot rövid catechismus* (Debrecen, 1583) **RMK I. 202/1 complete, 1 incomplete.**
- HR-65 *Siderius, János, *Catechismus, az az rövid kérdések és feleletek által való tanítás* (Hermannstadt, 1646) **RMK I. 786 f/ 1 complete.**
- HR-103 Félegyházi, Tamás, *Catechesis, az az rövid keresek es feleletek az keresztieni hitnek agairol, az gyermekeknek es az egy-igyüeknek tanitasokra* (Debrecen, 1601) **RMK I. 374 a/ 2 complete, 1 incomplete.**
- HR-78 Szárászi, Ferenc, *Catechesis, azaz keresők es feleletők az keresztieni tudomannak agairol. Az iambor istenfelő harmadik Friderik herczek birtokaban, Palatinatusban levő tudos bölcs doctorok által irattatot, deakbol penig magyar nyelvre fordittatot, hogy mind az kisedőknek az scholakben, mind penig az egyigyüeknek az ecclesiaban lelki éppületekre lenne* (Debrecen, 1604) (tr. of Heidelberg Catechism) (incomplete) **RMK I. 389/ 1 incomplete.**

(c) Catholic

- HR-77 Vásárhelyi, Gergely (tr.), *Catechismus. Canisius Petertől irattatot keresztieni tudomanyak summája magyar kalendáriummal és az egy igaz hitnek bizonyos ismereteivel. Az Anya sz. egyházba valo caeremoniaknac rövid ertelmeröl valo tanusag. Az üdvözülendő leleknek tüköre. Hetedszaki imadsagoc es lelki elmelkedesec* (Kolozsvár, 1599) (incomplete) **RMK I. 312/ 1 incomplete.**
- HR-47 *Keresztieni tudomany, iesuitak szerzetibéli Canisius Peter által irattatot, és képekel ki-iegzetet* (Pozsony, 1624) **RMK I. 544/1 complete.**

3. Debates and Polemic Works

The unique diversity of beliefs in Hungary meant that intense battles were fought over religious truth and confessional identity, both between and within churches.

(a) Between Evangelical and Reformed

- HR-76 Hebler, Matthias, *Brevis confessio de sacra coena Domini ecclesiarum Saxoniarum et coniunctuarum in Transylvania* (Kronstadt, 1563) **RMK II. 89/ 1 complete.**
- HR-73 Méliusz Juhász, Péter, *Refutatio confessionis de coena Domini [sic] Matthiae Hebler* (Debrecen, 1564) **RMK II. 90/ 1 complete.**
- HR-72 Wagner, Martin, Faber, Thomas, Sculteti, Severinus, *Examen thesium et regularum Zvingliarum de coena Domini* (Bartfeld, 1586) **RMK II. 191/ 3 complete.**
- HR-71 Gönci, István, *Panharmonia sive universalis consensus Iesu Christi veri Dei et hominis et Ioannis Calvini oppositus rancidis calumnii Alberti Graveri rectoris scholae Cassoviensis* (Vizsoly, 1599) **RMK II. 295/ 1 complete, 1 incomplete.**
- HR-46 Samarjai, János, *Magyar Harmónia; azaz Augustana es az Helvetica Confessio Articulusainac eggyező értelme...* (Pápa, 1628) **RMK I. 573/ 2 complete, 1 incomplete.**
- HR-64 Lethenyi, István, *Az Calvinistac magyar harmonianac. Azaz: az Augustana es Helvetica Confessioic Articulusainac...özsze-hasomlétásanac meghamisétása* (Csepreg, 1633) **RMK I. 626/ 2 complete.**

(b) Between Evangelical and Anti-Trinitarian

- HR-100 Dávid, Ferenc, *Apologia adversus maledicentiam et calumnias Francisci Stancari, iussu et voluntate omnium docentium coelestem doctrinam incorrupte in ecclesiis Transylvanicis conscripta* (Kolozsvár, 1558) **RMK II. 76 a/ 1 complete.**

(c) Between Catholic and anti-Trinitarian

- HR-43 **De Regno Christi liber primus. De regno Antichristi liber secundus* (Gyulafehérvár, 1569) **RMK II. 120/ 1 complete, 1 incomplete.**

(d) Between Reformed and Anti-Trinitarian

- HR-44 Méliusz Juhász, Péter, *A Christus közbe iarasarol valo predicacioc* (Debrecen, 1561) **RMK I. 46/ 1 complete.**
- HR-45 Méliusz Juhász, Péter, *Az Aran Tamas hamis es eretnec tevelgesinec es egyeb soc tevelgéseknec* (Debrecen, 1562) (incomplete) **RMK I. 48/ 1 incomplete.**
- HR-98 Dávid, Ferenc, *Demonstratio falsitatis doctrinae Petri Melii* (Gyulafehérvár, 1568) **RMK II. 116/ 2 complete.**
- HR-63 Dávid, Ferenc, *Az egy ő magatol valo felséges Istenről es az ő igaz Fiarol, a nazareti Iesusrol, az igaz Messiasrol* (Kolozsvár, 1571) **RMK I. 85/1 complete.**
- HR-51 Melotai Nyilas, István, *Speculum Trinitatis* (Debrecen, 1622) **RMK I. 521/ 1 complete, 1 incomplete.**
- HR-62 Bisterfeld, Johann, *De Uno Deo. Patre, Filio, ac Spiritu Sancto mysterium pietatis, contra Iohannis Crellii* (Leiden, 1639) **RMK III 1550 a/1 complete.**
- HR-50 Geleji Katona, István, *Váltság-Titka, ... és a' tévelygőnek, ugy- mint Sidoknak, Socinianusoknak, Blandristáknak, Pápistáknak, Lutheranus atyafiaknak, és egyebeknek ellenkező vélekedésik meg-czáfoltatnak...* (Nagyvárad, 1645) [only vol. 1] **RMK I. 779/ 2 complete, 1 incomplete.**

(e) Between Catholic and Evangelical

- HR-60 Telegdi, Miklós, *Telegdi Miklosnac peechi pispöknek felelete... az io chelekedeteknec iutalmáruval valo igaz keresztyéni tudománt oltalmazza* (Nagyszombat, 1580) **RMK I 177/ 1 complete, 1 incomplete.**
- HR-61 *Magyari, István, *Az országokban valo soc romlasoknak okairól* (Sárvár, 1602) (incomplete) **RMK I. 379/ 2 incomplete. (kiegészítik egymást)**
- HR-58 Pázmány, Péter, *Felelet az Magiari Istvan sarvari praedicatornak az orzag romlasa okairul irt köniuere* (Nagyszombat, 1603) **RMK I. 385/ 1 complete.**
- HR-59 *Zvonarics, Mihály (tr.), *Papa nem papa, az az a papanak es az papa tizteloeinek Luther ertelme zerent valo vallások az keresztyeni tudomannak fő rezeirul* (Keresztúr, 1603) **RMK I. 384/ 2 complete, 1 incomplete.**

(f) Between Catholic and Reformed

- HR-38 Pázmány, Péter, *Egy keresztién predikatoratul...Alvinczi Peter uramhoz iratot eot szep level* (Graz, 1609) (incomplete) **RMK I. 461/ 2 complete, 1 incomplete.**
- HR-39 Pázmány, Péter, *Az nagy Calvinus Ianosnac hiszec egy Istene* (Nagyszombat, 1609) (incomplete) **RMK I. 415/ 2 incomplete. (kiegészítik egymást)**
- HR-40 Alvinczi, Péter, *Itinerarium catholicum, azaz: Nevezetes vetélkedés* (Debrecen, 1616) **RMK I.**

462/ 1 complete, 2 incomplete.

- HR-41 Pázmány, Péter, *Rövid felelet két kálvinista könyvecskére* (Vienna, 1620) **RMK I. 505/ 2 complete.**
- HR-42 Kecskeméti, János, *Catholicus Reformatus* (Kassa, 1620) **RMK I. 499/ 1 complete.**
- HR-37 Veresmárti, Mihály, *Az eretnekeknek adott hitnek megtartásáról* (Pozsony, 1641) **RMK I. 721/ 3 complete.**

4. Reformed Church Life

The Hungarian Reformed church was one of the largest across the Continent. Its development is charted here in discussions of worship, church government, education and the emergence of Puritanism.

(a) Reformed Worship and Church Government

- HR-36 Szenczi Molnár, Albert, *Psalterium Ungaricum* (Herborn, 1607) **RMK I. 407/ 2 incomplete.**
- HR-35 Gönci, György, *De Disciplina Ecclesiastica, seu Gubernationis Ecclesiasticae Legitima Forma, in Ungarica Natione Cis Tibiscum* (Debrecen, 1613) **RMK II. 350/ 1 complete.**
- HR-34 **Keresztyeni enekék* (Debrecen, 1620) (incomplete) **RMK I. 497/ 1 incomplete.**
- HR-33 Melotai Nyilas, István, *Agenda, az az Anya szent egyház beli szolgálat* (Kolozsvár, 1621) **RMK I. 515/ 1 complete, 1 incomplete.**
- HR-32 Szenczi Molnár, Albert, *Consecratio Templi Novi* (Kassa, 1625) **RMK I. 546/ 3 incomplete.**
- HR-31 Samarjai, János, *Agenda. Az helvetiai vallason levő ecclesiaknak egyházi ceremonijakrol es rend tartasokrol valo könyvetske* (Lőcse, 1636) **RMK I. 662/ 3 complete.**
- HR-29 Keserői Dajka, János, and Geleji Katona, István, *A keresztyén hitnek igazságához intéztetett...öreg graduál* (Gyulafehérvár, 1636) **RMK I. 658/ 1 incomplete, 1 fragment.**
- HR-30 Komaromi Szvertán, István, *Mikoron imádkoztok ezt mondgyatok az az: Az uri imadsagnak...magyarázattya* (Nagyvárad, 1651) **RMK I. 853/ 2 complete.**

(b) Education

- HR-28 Alsted, Johann Heinrich, *Rudimenta Linguae Hebraicae* (Gyulafehérvár, 1635) **RMK II. 496/ 2 complete, 1 fragment.**
- HR-27 *Alsted, Johann Heinrich, *Rudimenta Linguae Latinae* (Gyulafehérvár, 1635) **RMK II. 495/ 1 complete.**
- HR-26 Bisterfeld, Johann, *Elementa logica* (Gyulafehérvár, 1635) **RMK II. 499/ 1 complete.**
- HR-57 Kereszturi, Pál, *Csecsemő Keresztyén* (Gyulafehérvár, 1638) **RMK I. 678/ 2 complete, 1 incomplete.**
- HR-25 *Rákóczi, György I, *Instructio...* (Gyulafehérvár, 1638) **RMK II. 522 koll. 523/ 1 complete.**
- HR-101 Alsted, Johann Heinrich, *Schola triumphata* (Gyulafehérvár, 1638) **RMK II. 522 koll. 523/ 1 complete.**
- HR-24 *Piscator, Ludwig Philip, *Rudimenta rhetoricae in usum illustris scholae Albensis succincte tradita* (Nagyvárad, 1649) (3rd edition) **RMK II. 718/ 1 complete, 1 incomplete.**
- HR-21 Comenius, Jan, *Eruditionis scholasticae Pars Prima, Vestibulum; ...Pars Secunda, Janua; ...Pars Tertia, Atrium* (Sárospatak, 1652) **RMK II. 770/ 2 complete, 771/ 2 incomplete, 772/ 2**

complete.

- HR-20 Comenius, Jan, *Primitiae laborum Scholasticorum in illustri Patakino gymnasio* (Sárospatak, 1652) **RMK II. 773/ 1 complete. (RMNy 2390)**
- HR-5 *Comenius, Jan, *Laborum scholasticorum in Patakino gymnasio continuatio* (Sárospatak, 1652) **RMK II. 773/ 1 complete. (RMNy 2433)**
- HR-19 Apáczai Csere, János, *Magyar Encyclopaedia; az az, minden igaz es hasznos böltségnek szep rendbe foglalása és magyar nyelven világra botsátása* (Utrecht, 1653) **RMK I. 876/ 2 complete, 2 incomplete.**
- HR-18 Comenius, Jan, *Schola Ludus, seu Encyclopaedia vive...janua linguarum praxis comica* (Sárospatak, 1656) **RMK II. 860/ 1 incomplete.**

(c) Puritanism and Presbyterianism

- HR-70 Bayly, Lewis, *Praxis Pietatis* (tr.) Pál Medgyesi (Debrecen, 1636) (incomplete) **RMK I. 657/ 1 incomplete.**
- HR-69 Medgyesi, Pál, *Doce nos Orare et Praedicare* (Bártfa, 1650) **RMK I. 832/ 1 complete.**
- HR-68 Medgyesi, Pál, *Dialogus Politico-Ecclesiasticus, azaz két keresztyén embereknek egymással való beszélgetések:...az egyházi igazgató presbterekről, avagy vénekről, öregekről és a presbyteriumról, egyházi tanátsról* (Bártfa, 1650) **RMK I. 831/2 complete.**
- HR-67 Medgyesi, Pál, *Erdély s egész magyar nép...hármás...jajja* (Nagyvárad, 1653) **RMK I. 880/ 3 complete.**
- HR-66 Miskolczi, Gáspár, *Angliai Independentismus vagy az ecclesiái fenyítékben, és a külső isteniszteletre tartozó jó rendtartásokban, minden reformata ecclesiákról különböző fejetlen lábság* (Utrecht, 1654) **RMK I. 893/ 2 complete, 1 incomplete.**
- HR-17 Telkibányai, István, (tr.), *Angliai Puritanismus avagy kíváltképpen való tudományok azoknak, kik Angliában a Puritánusok között (a mint közönségesen neveztetnek) legkeményebbeknek tartatnak* (Utrecht, 1654) **RMK I. 894/1 complete, 1 incomplete.**
- HR-16 Tolnai Dali, János, *Daneus Rácai* (Sárospatak, 1654) **RMK I. 892/1 complete,**
- HR-15 *Mennyország kinyittatott egyetlenegy szoros kapuja* (Nagyvárad, 1656) **RMK I. 915/2 complete.**
- HR-14 Medgyesi, Pál, *Igaz magyar nép negyedik jajja s-siralma* (Sárospatak, 1657) **RMK I. 922/ 4 complete.**
- HR-13 Medgyesi, Pál, *Ötödik jaj és siralom* (Sárospatak, 1657) **RMK I. 936/ 4 complete.**

(d) History, Law and Politics

- HR-99 Károlyi, Gáspár, *Két könyv minden országoknak és királyoknak jó és gonosz szerencséjeknek okairól* (Debrecen, 1563) **RMK I. 52/ 1 complete.**
- HR-8 *Werböczi, István, *Decretum juris consuetudinarij incltyi regni Hungariae et Transylvaniae* (Debrecen, 1611) **RMK I. 426/ 2 complete, 2cs és RMK I. 426/a (variáns)/2 complete, 1 incomplete.**
- HR-9 Szepsi Korocz, György, (tr.), *Basilikon Doron. Az Angliai... első Jakab királynak... fia tanításáért irt királyi ajándék* (Oppenheim, 1612) **RMK I. 436/2 complete, 1 incomplete.**
- HR-11 Sztárai, Mihály, *História a zsidó Ákháb királynak bálványozásáról* (Debrecen, 1619) **RMK I. 490/ 1 complete .**
- HR-12 Szepsi Csombor, Márton, *Europica Varietas* (Kassa, 1620) (incomplete) **RMK I. 500/ 1 complete.**

- HR-10 Alvinczi, Péter, *Querela Hungariae. Magyarország panasza* (Kassa, 1619) **RMK I. 507/ 1 complete.)**
- HR-7 Pataki Füsüs, János, *Királyoknak Tüköre* (Bártfa, 1626) **RMK I. 549/1 complete.**
- HR-6 *Basire, Isaac, *Congratulatio publica victoriae... Georgius Rakoczi* (Gyulafehérvár, 1655) **RMK II. 825/ 2 complete.**
- HR-4 Bod, Péter, *Smirnai szent polikárpus... erdélyi református püspököknek historiájok* (Nagyenyed, 1766) **204. 336; 46.283**